

Docentenhandleiding

Kijk smakelijk!

18 september t/m 2 januari 2011

De kunst
van het eten
– Eten in
de kunst

Noordbrabants
Museum's-Hertogenbosch

Provincie Noord-Brabant

Inhoudsopgave

Hoofdstuk	Pagina
1. Algemene informatie	
1.1 Informatie over de tentoonstelling	4
1.2 Informatie over de onderwijsprogramma's	5
2. Onderwijsprogramma onderbouw	
2.1 Rondleiding op papier	6
2.2 Smakelijke rondleiding	7
3: Onderwijsprogramma bovenbouw	
3.1 Les ter voorbereiding	9
3.2 Smakelijke rondleiding	10
4. Bijlages	
Bijlage 1: Plattegrond	11
Bijlage 2: Museumregels	12
Bijlage 3: Smaakrondleidingen (onderbouw)	13
Bijlage 4: Les ter voorbereiding (bovenbouw)	20
Bijlage 5: Afbeeldingen	22

Korte projectinformatie

Project

Tentoonstelling *A la c'Arte*. 18 september 2010 t/m 2 januari 2011

Onderwerp

De kunst van het eten – Eten in de kunst

Doelgroep

Groep 1 t/m 8

Contactpersoon

Roos Geraets, medewerker educatie
rgeraets@noordbrabantsmuseum.nl/ 073 – 68 77 835

Adresgegevens Noordbrabants Museum:

Verwersstraat 41
Postbus 1004
5200 BA 's-Hertogenbosch

Openingstijden

Het museum is dinsdag tot en met vrijdag geopend van 10:00 uur tot 17:00 uur.
In het weekend is het museum geopend van 12:00 tot 17:00 uur.

Parkeermogelijkheden:

Fietsen kunnen op het voorplein van het museum geparkeerd worden en auto's in de (betaalde) parkeergarage Wolvenhoek (achter het museum).

Beste leerkracht,

Van 18 september 2010 tot en met 2 januari 2011 is in het Noordbrabants Museum 's-Hertogenbosch de tentoonstelling *A la c'Arte. De kunst van het eten – eten in de kunst* te zien.

Dit is een smakelijke tentoonstelling met moderne en oude kunst. De expositie is ingericht rondom drie thema's. Bij het thema 'Ingrediënten' tonen sterrenkoks hoe ze - geïnspireerd door de kunstwerken - fantastische gerechten bereiden. Het thema 'Maaltijden' wordt begeleid door smakelijke verhalen van culinair recensent Jeroen Thijssen en bij 'Symboliek' onthullen de kunsthistorici van het museum de verborgen betekenis van het afgebeelde eten.

U kunt de tentoonstelling *A la c'Arte* gratis met uw leerlingen bezoeken. In deze handleiding vindt u verschillende museumlessen voor onder- en bovenbouw. Hiermee kunnen uw leerlingen onder begeleiding van een leerkracht, begeleidende ouder, rondleider of zelf op ontdekkingsstocht gaan door de tentoonstelling.

Mocht u na het lezen van de handleiding nog vragen hebben, kunt u contact opnemen met de educatieve afdeling via 073 – 68 77 835 of via: rgeraets@noordbrabantsmuseum.nl.

Wij wensen u en uw klas een smakelijk bezoek aan onze tentoonstelling!

Roos Geraets
Medewerker educatie, Noordbrabants Museum

's- Hertogenbosch, september 2010

1. Algemene informatie

1.1 Informatie over de tentoonstelling

Inleiding

Eten is voor iedereen een belangrijke dagelijkse bezigheid. Het geeft structuur aan de dag en is een sociale aangelegenheid. De uitverkiezing van 's- Hertogenbosch tot Hoofdstad van de Smaak 2010 was voor het Noordbrabants Museum aanleiding om dit onderwerp te tonen in de tentoonstelling *A la c'Arte*. Te zien is dat eten, en de ingrediënten die het mogelijk maken, altijd al een rol hebben gespeeld in onze kunst en cultuur.

Hoe smaakt het schilderij?

De geselecteerde kunstwerken zien er erg smakelijk uit. Ze tonen stilleven van ingrediënten en mooi gedekte tafels met maaltijden. Maar ook jachtstukken, Bijbelse eettaferelen en portretten. Sommige kunstwerken zou je wel willen proeven. Dit kan helaas niet. Wel is te zien welke gerechten vier Brabantse chef-koks, met de kunstwerken als inspiratiebron, hebben bereid.

Opzet van de tentoonstelling

Het is een tentoonstelling van oude en moderne kunst, door elkaar heen gepresenteerd. De expositie is ingericht rondom drie thema's: Ingrediënten, Maaltijden en Symboliek. Waarbij de nadruk ligt op het thema Ingrediënten, met voornamelijk stilleven. De zeventiende-eeuwse stilleven worden afgewisseld door moderne. Een stilleven wordt bijvoorbeeld gefotografeerd in plaats van geschilderd of het toont doorboord fruit in plaats van het fruit in al zijn pracht en praal. Dit thema wordt aangevuld met foto's van gerechten die de chef-koks hebben bereid. Het thema Symboliek toont etenswaren met een tweede betekenis. De uitleg wordt gegeven middels tekst en twee interactieve schermen. Het thema Maaltijden wordt vergezeld door smakelijke verhalen van een culinair recensent.

De kunstwerken worden aangevuld met bijzondere serviezen.

De indeling is te herkennen aan de kleur van de wand. Bij ieder individueel werk wordt extra informatie gegeven via een tekstbordje. Aan de kleur van de diagonale lijn op het tekstbordje is af te lezen bij welk thema het werk hoort: Ingrediënten is goud, Maaltijden rood en Symboliek blauw.

Op de plattegrond (zie bijlage 1) staan de thema's, hun kleur en de afmetingen van de ruimtes aangegeven. Neem voor meer inhoudelijke informatie over de tentoonstelling contact op met de educatieve afdeling via rgeraets@noordbrabantsmuseum.nl of via: 073 – 68 77 835.

1.2 Informatie over de onderwijsprogramma's

Het onderwijsprogramma dat bij de tentoonstelling ontwikkeld is, richt zich op een brede doelgroep (groep 1 t/m 8). Deze doelgroep is opgedeeld in twee groepen: onderbouw (groep 1 t/m 4) en bovenbouw (groep 5 t/m 8).

Het educatieve programma bij de tentoonstelling bestaat uit verschillende museumlessen: een voorbereidende les, speurroutes en rondleidingen. In hoofdstuk 2 (onderbouw) en hoofdstuk 3 (bovenbouw) worden deze lessen uitgebreid beschreven. Voor alle museumlessen gelden de volgende algemene doelstellingen, die aansluiten bij de kerndoelen (kunstzinnige oriëntatie) 54, 55 en 56¹:

- Kennismaking met het museum;
- Kennismaking met verschillende kunstzinnige- en culturele aspecten;
- Het leren waarderen van culturele- en kunstzinnige uitingen;
- Leren zichzelf te uiten met aan het kunstzinnige domein ontleende middelen.

¹ 54: De leerlingen leren beelden, taal, muziek, spel en beweging te gebruiken om er gevoelens en ervaringen mee uit te drukken en om er mee te communiceren.

55: De leerlingen leren op eigen werk en dat van anderen te reflecteren.

56: De leerlingen verwerven enige kennis over en krijgen waardering voor aspecten van cultureel erfgoed.

2. Onderwijsprogramma onderbouw

2.1 Rondleiding op papier: Kijk smakelijk! (groep 1 t/m 4)

Inhoud programma

In bijlage 3 zijn drie smaakrondleidingen opgenomen: zoet, zuur en zout. Drie speelse karakters leiden de leerlingen door de tentoonstelling. Zo ontdekken ze waar *Saar de suikerspin* dol op is. Wat *Zep het zure matje* het liefste eet. Of waar je *Dirk het zoute dropje* voor wakker kunt maken. Met deze rondleidingen kunnen leerkrachten, ouders of andere begeleiders leerlingen rondleiden in de tentoonstelling. Iedere rondleiding bestaat uit zeven stops. Bij deze stops horen vragen, die zijn te vinden op de 'speurbladen'.

De leerlingen wandelen in kleine groepjes van 4 tot 6 leerlingen onder begeleiding van een leerkracht, ouder of andere begeleider door de tentoonstelling. Ze bekijken de kunstwerken en gaan op zoek naar een antwoord op de verschillende vragen op het 'speurblad'. De drie verschillende routes worden verdeeld onder de groepjes leerlingen. Als er meer dan 15 leerlingen zijn, worden de leerlingen daarnaast nog verspreid over de verschillende thema's van de tentoonstelling. Bij 30 leerlingen: twee groepjes starten bij Ingrediënten, de andere twee bij Maaltijden en de laatste twee bij Symboliek. Op de uitgeschreven rondleidingen (bijlage 3) staat aangegeven welke kunstwerken bij welk thema horen. Op de plattegrond (bijlage 1) is te zien waar de expositie begint en hoe de thema's verdeeld zijn over de ruimte.

Voorbereiding op school

- Vertel uw leerlingen voorafgaande aan het museumbezoek wat ze gaan doen. Laat de tentoonstellingsposter zien en vertel kort iets over de tentoonstelling. Indien ze nog niet eerder in een museum zijn geweest, vertel wat een museum is, wat er is te doen en wat de regels (zie bijlage 2) zijn.
- Verdeel de groep in kleine groepjes van 4 tot 6 leerlingen en vertel door wie het groepje begeleid wordt. Bepaal alvast welk groepje welke route gaat doen: zoet, zuur of zout.
- Kopieer voor iedere begeleider zijn of haar rondleiding op papier (bijlage 3: Rondleiding met Saar, Zep of Dirk).
- Vraag de kinderen een potlood mee te nemen. In het museum mag niet met pen worden geschreven. (Houten plankjes om op te schrijven kunnen bij het museum worden geleend)
- Stuur een brief aan de begeleiders. Omschrijf hierin kort wat de bedoeling is van het museumbezoek. Wat gaan de leerlingen zien en doen? Welke rol speelt de begeleider? Wat wordt er van hem of haar als rondleider verwacht? In bijlage 3 is deze informatie grotendeels opgenomen. Vergeet niet de rondleiding op papier (bijlage 3) en de museumregels (bijlage 2) toe te voegen.
- Reserveer het bezoek minimaal 5 dagen voor het museumbezoek via jdejong@noordbrabantsmuseum.nl of via 073 – 68 77 822.

In het museum

- Meld uw klas bij de museumbalie.
- Jassen en tassen kunnen opgeborgen worden in de garderobe.
- Spreek met de leerlingen en begeleiders een plek af waar na afloop verzameld wordt.
- Vraag bij de balie om voldoende speurbladen van de zoete-, zure -en zoute route.
- Deel aan ieder groepje een speurblad uit. De groepjes wandelen, vergezeld door een begeleider, om de beurt naar de tentoonstellingsruimte.
- Als de route gelopen is en de vragen beantwoord, ontvangt iedere individuele leerling een speurblad zodat ze allemaal met potlood het stilleven kunnen tekenen.

- Na afloop kunnen de leerlingen hun speurblad mee naar huis nemen. Als ze hun ingevulde blad aan de baliedewerker laten zien, krijgen ze een kleine verrassing mee.
- Twee van de drie karakters (Zep en Dirk) zijn als snoepje te koop in de museumwinkel.

Verwerking op school

- De leerlingen ronden hun stilleven af en voorzien deze van een mooi kleurtje.
- De groepjes leerlingen van iedere route vertellen hun klasgenoten wat ze hebben geleerd over hun smaak.
- Ter afsluiting wordt er door de leerlingen een stilleven gemaakt van de verschillende smaken met groente, fruit en andere attributen. Deze compositie wordt nagetekend of geschilderd.

Praktische informatie

Kosten: geen kosten

Duur: 45 minuten

Datum/tijdstip: In overleg

Materiaal: Rondleiding op papier en speurblad (op te halen bij de balie)

Maximale groepsgrootte: 30

Reserveren: uiterlijk 5 dagen voorafgaande aan het bezoek via jdejong@noordbrabantsmuseum.nl of via 073 – 68 77 822.

2.2 Smakelijke rondleiding (groep 1 t/m 4)

Inhoud programma

Tijdens de rondleiding door de tentoonstelling bekijken de leerlingen verschillende schilderijen, videokunst en foto's. Ze worden hierbij begeleid door een rondleider. De rondleider stelt de leerlingen vragen en bespreekt met hen welke schilderijen ze mooi vinden en wat ze er lekker uit vinden zien. Een levendig gesprek, waarbij er koppelingen worden gelegd tussen datgene wat in de tentoonstelling te zien is en datgene wat de leerlingen herkennen. Zo wordt er besproken hoe de leerlingen hun avondmaal nuttigen en wat de verschillen zijn tussen vroeger en nu. Ook worden de verschillende smaken, zoet, zuur, zout en bitter, besproken. Ter aanvulling worden de speurbladen gebruikt.

Vorbereiding op school

- Vertel uw leerlingen voorafgaande aan het museumbezoek wat ze gaan doen. Laat de tentoonstellingposter zien en vertel kort iets over de tentoonstelling.
- Bespreek de museumregels.
- Reserveer de rondleiding minimaal 2 weken voor het museumbezoek via jdejong@noordbrabantsmuseum.nl of via 073 – 68 77 822.

In het museum

- Meld uw groep bij de balie van het Noordbrabants Museum (Verwersstraat 41). Uw groep wordt hier opgewacht door één of twee rondleiders (afhankelijk van de groepsgrootte).
- Jassen en tassen worden opgeborgen in de garderoe
- Bij een grote groep (groter dan 20) wordt de groep in tweeën gedeeld.
- Groep één vertrekt als eerste richting de tentoonstellingsruimte. Groep twee krijgt in het trappenhuis (in de zaal rechts naast de balie) een introductie, waarna zij richting de tentoonstellingsruimte wandelen.

Praktische informatie

Kosten: 45 euro (groep kleiner dan 21) of 60 euro (groep tussen 21 en 30 leerlingen)

Maximale groepsgrootte: 30

Duur: 50 minuten

Datum/tijdstip: In overleg

Reserveren: uiterlijk 2 weken voorafgaande aan het bezoek jdejong@noordbrabantsmuseum.nl of via 073 - 68 77 822.

3. Onderwijsprogramma bovenbouw

3.1 Les ter voorbereiding: Het mooiste, lekkerste of vreemdste gerecht! (groep 5 t/m 8)

Inhoud programma

In bijlage 4 is de les ter voorbereiding op het museumbezoek opgenomen. Deze vormt een goede introductie op het tentoonstellingsbezoek. In het museum gaan de jonge onderzoekers op zoek naar de ingrediënten in het gerecht van één van de topkoks. Ook stellen zij hun eigen favoriete gerecht samen, waarbij zij zich laten inspireren door ingrediënten die te zien zijn op de schilderijen in de tentoonstelling.

De leerlingen volgen een route langs de 7 kunstwerken op hun speurblad. Bij iedere stop gaan ze op zoek naar een bepaald product op het kunstwerk. Ze wandelen met zijn tweeën door de tentoonstelling. De groep verspreid zich zoveel mogelijk over de ruimte, ieder begint bij een ander kunstwerk of met de opdracht aan de achterzijde.

Voorbereiding op school

- Behandel de les ter voorbereiding op het museumbezoek (bijlage 4).
- Vraag de kinderen tweetallen te maken. Vertel dat zij in paren de tentoonstelling bezoeken en de vragen en opdrachten van de gerechtenroute (een papier speurblad) zullen maken.
- Vraag de kinderen een potlood mee te nemen. In het museum mag niet met pen worden geschreven. (Houten plankjes om op te schrijven kunnen bij het museum worden geleend)
- Stuur een brief aan de begeleiders. Omschrijf hierin kort wat de bedoeling is van het museumbezoek. Wat gaan de leerlingen zien en doen? Welke rol speelt de begeleider? Vergeet niet de museumregels (bijlage 2) en de les ter voorbereiding (bijlage 4) toe te voegen.
- Reserveer het bezoek minimaal 5 dagen voor het museumbezoek via jdejong@noordbrabantsmuseum.nl of via 073 – 68 77 822.

Praktische informatie

Duur: 50 minuten

Locatie: Op school

Door: docent

Materiaal: Bijlage 4&5: Les ter voorbereiding & Afbeeldingen

Datum/tijdstip: Voor museumbezoek

Gebruikte literatuur: Publicatie bij de tentoonstelling *A la c'Arte* (te koop in onze museumwinkel)

In het museum

- Meld uw klas bij de museumbalie. Jassen en tassen kunnen opgeborgen worden in de garderobe
- Spreek met de leerlingen en begeleiders een plek af waar na afloop verzameld wordt.
- Vraag bij de balie om voldoende gerechtenroutes.
- Deel aan iedere leerling een speurblad uit en vertel de koppels met welke vraag of opdracht zij beginnen. De leerlingen hebben ongeveer 5 minuten per vraag/opdracht de tijd.
- Na afloop kunnen de leerlingen hun speurblad mee naar huis nemen (om thuis of op school hun gerecht te tekenen).

Praktische informatie

Kosten: geen kosten

Duur: 50 minuten

Datum/tijdstip: In overleg

Door: docent

Materiaal: Speurblad (op te halen bij de balie)

Maximale groepsgrootte: 30

Reserveren: uiterlijk 5 dagen voorafgaande aan het bezoek via jdejong@noordbrabantsmuseum.nl of via 073 – 68 77 822.

3.2 Smakelijke rondleiding (groep 5 t/m 8)**Inhoud programma**

Tijdens de rondleiding door de tentoonstelling bekijken de leerlingen verschillende schilderijen, videokunst en foto's. Ze worden hierbij begeleid door een rondleider. De rondleider stelt de leerlingen vragen en praat met hun over eten en eten in de kunst. Een levendig gesprek, waarbij er koppelingen worden gelegd tussen datgene wat in de tentoonstelling te zien is en datgene wat de leerlingen herkennen. Zo wordt er besproken hoe de leerlingen hun avondmaal nuttigen en wat de verschillen zijn tussen vroeger en nu. Ook worden de verschillende smaken, zoet, zuur, zout en bitter, besproken. Eventueel wordt hierbij het speurblad gebruikt.

Vorbereiding op school

- Behandel de les ter voorbereiding op het museumbezoek en deel een kopie van de museumregels uit (zie bijlage 2).
- Vraag de kinderen een potlood mee te nemen. In het museum mag niet met pen worden geschreven. (Houten plankjes om op te schrijven kunnen bij het museum worden geleend)
- Reserveer de rondleiding minimaal 2 weken voor het museumbezoek via jdejong@noordbrabantsmuseum.nl of via 073 – 68 77 822.

In het museum

- Meld uw groep bij de balie van het Noordbrabants Museum (Verwersstraat 41). Uw groep wordt hier opgewacht door één of twee rondleiders (afhankelijk van de groepsgrootte).
- Jassen en tassen worden opgeborgen in de garderoe
- Bij een grote groep (groter dan 20) wordt de groep in tweeën gedeeld.
- Groep één vertrekt als eerste richting de tentoonstellingsruimte. Groep twee krijgt in het trappenhuis (in de zaal rechts naast de balie) een introductie, waarna zij richting de tentoonstellingsruimte wandelen.

Praktische informatie

Kosten: 45 euro (groep kleiner dan 21) of 60 euro (groep tussen 21 en 30 leerlingen)

Maximale groepsgrootte: 30

Duur: 50 minuten

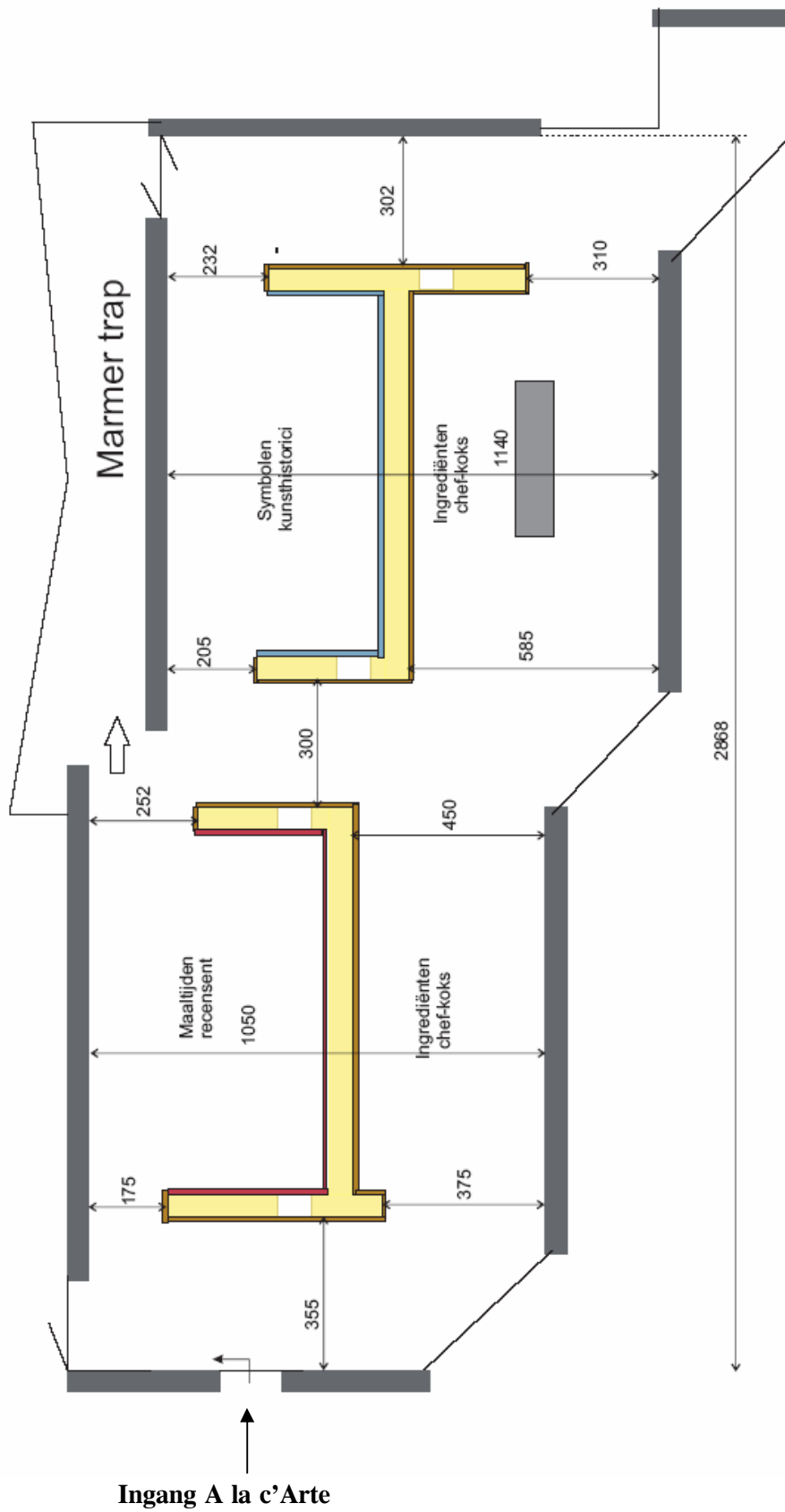
Datum/tijdstip: In overleg

Door: rondleider

Reserveren: uiterlijk 2 weken voorafgaande aan het bezoek jdejong@noordbrabantsmuseum.nl of via 073 – 68 77 822.

Bijlage 1

Plattegrond van de tentoonstelling A la c'Arte

Bijlage 2

De museumregels

In het museum gelden de volgende regels:

- In het museum mag je praten en lachen. Liever niet schreeuwen.
- Loop rustig. Je hebt tijd genoeg om alles te zien!
- Mobieltjes, i-pods en mp3 spelers uitzetten.
- Berg je jas en tas op in de garderobe
- Eten en drinken alleen in het tuincafé of op het voorplein.
- Gebruik potlood om te schrijven en vraag bij de balie een plankje.
- De schilderijen en voorwerpen niet aanraken. De computerschermen mag je wel aanraken!
- Luister goed naar de juffrouw, meester begeleidende vader of moeder, rondleider of meneer of mevrouw van de beveiliging.

Bijlage 3

Rondleiding op papier: Kijk smakelijk! (groep 1 t/m 4)

Algemeen

Met deze rondleiding op papier kunt u zelf een groepje leerlingen rondleiden door de tentoonstelling *A la c'Arte*. De rondleiding bestaat uit zeven stops.

Begin de rondleiding met een korte inleiding over het museum (zie kopje hieronder). Loop vervolgens één van de drie routes, ieder langs zeven kunstwerken. In de uitgeschreven rondleidingen is bij elk werk extra informatie en suggesties, met vragen om te behandelen met de leerlingen opgenomen. Ook zijn de vragen op het speurblad erin verwerkt, deze zijn cursief. De antwoorden staan steeds tussen haakjes.

Hoe leid je rond?

Als begeleider/rondleider stuur je het gesprek. Het is vooral de bedoeling dat de kinderen aan het woord zijn. Wat zien zij? Wat beleven zij? Zorg ervoor dat elk kind de ruimte krijgt om zijn ervaringen te delen.

Belangrijk:

- Spreek van te voren met de leerkracht goed af welke route jouw groepje loopt en waar je begint, bij het thema Ingrediënten, Maaltijden of Symboliek.
- Neem voor elke vraag/kunstwerk ongeveer 5 minuten de tijd. Het is belangrijk de tijd goed in de gaten te houden!
- Vraag de kinderen bij iedere stop op de grond te gaan zitten. Op die manier houd je goed overzicht.
- Laat de leerlingen afwisselend het speurblad vast houden en de vraag beantwoorden.
- Als alle vragen zijn beantwoord kunnen de leerlingen hun stilleven gaan tekenen. Laat ze hierbij ook op de grond zitten. Ze hebben hiervoor ongeveer 5 minuten de tijd.
- Om te voorkomen dat de kinderen alleen rond gaan lopen in de tentoonstellingsruimte, is het handig om een slang te maken. De kinderen geven elkaar een hand, de begeleider loopt voorop.

Korte inleiding over het museum

Waar zijn we nu?

In een museum

Wat is een museum?

Een museum is een soort groot huis, waar bijzondere spullen bewaard worden. Vaak zijn de spullen heel veel waard. Soms wel een miljoen. Met deze spullen moet je natuurlijk voorzichtig omgaan. Daarom staan de spullen in glazen kasten. De schilderijen aan de muur worden beveiligd met camera's die in de hoeken van de zalen hangen. En er lopen mensen met uniformen rond, die de spullen goed in gaten houden.

Wat gaan we doen?

Schilderijen en foto's bekijken over eten en smaak.

Laten we gaan! (wandel met de kinderen in een slinger richting de tentoonstellingsruimte)

Rondleiding met:

Saar de Suikerspin

Thema: Ingrediënten.

1. Welk soort fruit zit in de mand links van de markkoopvrouw? (peer)
Bekijk het schilderij 'Fruit- en groentekraam op een markt'.

Start met de leerlingen een gesprek over smaak: Wat is jouw lievelingseten? En je favoriete smaak?
Zoek met de leerlingen nog meer zoete producten op dit schilderij. (appels, druiven en kersen)
Ga in op de markt: Wie gaat er wel eens naar een markt? Welke producten koop je dan? Waar grijpt het jongetje op het schilderij naar? (kersen)

2. Welke fruitsoort vormt de mond van het gezicht? (banaan)
Bekijk deze foto met de titel 'Basta'.

Vraag aan de leerlingen welke soorten fruit er nog meer te zien zijn op deze foto.
Hoe denk je dat deze man zich voelt? Blij, boos, angstig of verdrietig? Waarom?

3. Welke appel staat niet op dit schilderij? (zoete appel)
Bekijk dit stilleven.

Een stilleven bestaat uit een verzameling van voorwerpen die de kunstenaar op een bepaalde manier heeft geordend. Vraag of de kinderen ook zoute producten kunnen vinden op dit schilderij. (oester)
Welke van de bovenstaande 3 werken vinden de kinderen het mooist? Waarom?

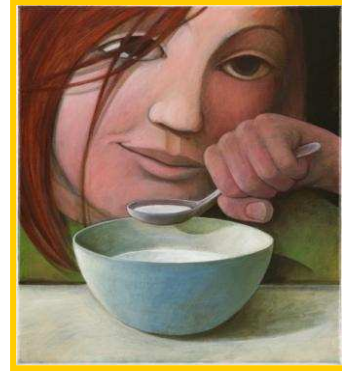

Thema: Maaltijden.

4. *Wat drinkt dit meisje? (pap)*

Dit schilderij heeft geen titel.

Vraag wat de leerlingen op valt aan dit meisje? (ze ziet er, in tegenstelling tot het jongetje op de markt, erg getekend uit)

5. *Welk zoet broodbeleg staat er op de tafel? (jam)*

Bespreek het schilderij 'Lunch met vis'.

Wat zie je allemaal op dit schilderij? Lijkt het op de gedekte tafel thuis? Gaat het hier om het ontbijt, het middag –of avondeten?

Thema: Symboliek.

6. *Wat zit er in het mandje van het meisje? (kersen)*

Bekijk 'Portret van een meisje met mandje en kersjes'.

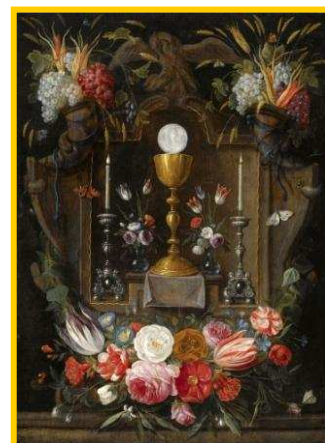
Kersen zijn rood. Wat heeft nog meer de kleur rood op dit schilderij? Dit meisje is 1.5 jaar oud. Wat valt je op aan haar kleding? (ze ziet er erg netjes uit en draagt een kostbaar jurkje)

7. *Welke vrucht staat er op dit schilderij? (druiven)*

Bespreek 'Altaarnis met symbolen van de eucharistie met bloemen en vruchten'.

Deze mooi versierde tafel wordt gebruikt tijdens de mis in de Rooms-katholieke kerk. Het is een altaar. Tel de vlinders op dit schilderij.

Thema: Maaltijden

4. *Wat drinken deze heren? (wijn)*
'Het laatste avondmaal'

Hiernaast zie je misschien wel de meest geschilderde maaltijd in de Westerse kunst, de laatste maaltijd van Jezus. Hoeveel mensen genieten van deze maaltijd? En wat eten de heren?

5. *Hoe heet de zure, gele vrucht die bij het jongetje op zijn bord ligt? (een citroen)*

Bekijk het schilderij 'Familie aan tafel'.

Deze rijke familie bestaat uit een moeder, vader, twee zoons en een dochter. Hoe groot is jouw gezin? Wat zijn de verschillen met een maaltijd bij jouw thuis? En zijn er ook overeenkomsten? Op dit schilderij zijn alle vier de smaken vertegenwoordigd: zoet (suikerwerk), zuur (citraen), zout (zoutvat) en bitter (olijf).

Thema: Symboliek.

6. *Welke oranje vrucht ligt er op de schaal? (sinaasappel)*
Bekijk dit stilleven.

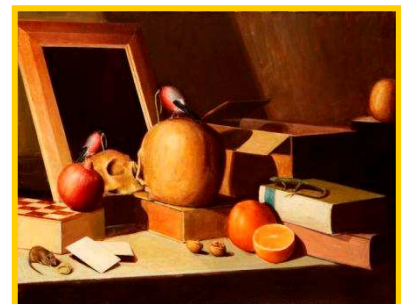
Bespreek wat er te zien is. (zilveren schaal, nautilusbeker, Perzisch tapijt en opgerold stuk papier met peper). En benoem de soorten fruit eens. (sinaasappel, granaatappel en citroen)

7. *Er zijn 2 ronde vruchten te zien op dit schilderij.*

Een sinaasappel en een? (granaatappel)
'Der Faden'

Hoeveel dieren staan er op dit schilderij? En hoe heten deze dieren? (goudvink, muis en hagedis) En welke noten liggen naast de sinaasappel? (walnoot)

Rondleiding met:

Dirk het zoute dropje

Thema: Ingrediënten.

1. Hoe heten de omcirkelde dieren? (visjes)

Bekijk 'Keukenstillevens met vlees, vissen en groenten'.

Start met de leerlingen een gesprek over smaak: Wat is jouw lievelingseten? En je favoriete smaak? Wat eet je allemaal met deze smaak? Vind je nog meer zoute producten op dit schilderij? (zalm en vlees)

2. Welk weekdier ligt hier op tafel? (b. een oester)

Besprek met de groep dit stilleven

Tel met de kinderen het aantal oesters. Welke eetbare producten herken je nog meer? (geschilde citroen, granaatappel, brood, bramen)

3. Hoe heet het dier met de lange armen? (inktvis)

Bekijk de foto 'Octopus I'

Op dit werk zijn verschillende vissoorten te zien. Met welke kleur heeft de kunstenaar de zee nagebootst? (blauw in combinatie met doorzichtig materiaal)

Thema: Maaltijden.

4. *Wat wordt in de oven gebakken? (pannenkoek)*

Bespreek het schilderij 'Driekoningenfeest'.

Wie weet hoeveel dieren er op dit schilderij staan? En hoe heten deze dieren? (kippen, haan, poezen, hond)

Welk seizoen wordt hier afgebeeld? (winter, buiten ligt sneeuw)

De mensen op dit schilderij hebben iets te vieren. Ze eten pannenkoeken. Wat eet jij als je jarig bent?

5. *Welk hartvormig gerecht staat op tafel? (a. hartige pastei)*

Bekijk 'Het bruiloftsmaal van Grietje Hermans van Hasselt en Jochum Berntsen van Haecken'

Deze mensen genieten van hun trouwmaaltijd. Hoeveel gasten tel je? Wie zijn de gelukkigen? Waaraan kun je dat zien?

Deze bruiloft vond bijna 400 jaar geleden plaats. Ben je zelf wel eens op een bruiloft geweest? Zien de mensen er dan ook zo uit?

Thema: Symboliek.

6. *Wat hangt er aan het plafond? (eend)*

Dit werk heet 'Jachtbuit met een dode pauw, vruchten en een kat'.

Op dit schilderij is, naast gevangen dieren, een aantal vruchten te zien. Ga deze langs en vraag de kinderen ze te benoemen. (appels, perziken, druiven en kersen)

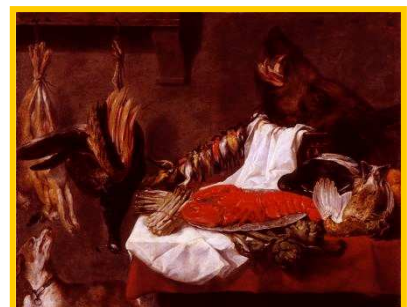
Thema: Ingrediënten.

7. *Waar kijkt de hond naar? (haas)*

Bekijk dit stilleven

Bespreek met de kinderen wat hier te zien is. Welke dieren zie je?

Hoe kijkt de hond?

Bijlage 4

Les ter voorbereiding op het museumbezoek (groep 5 t/m 8)

Om goed voorbereid met de leerlingen op pad te gaan, raden wij aan van te voren deze inleidende les te behandelen. De les bestaat uit een klassikaal deel, waarin kunstwerken gezamenlijk worden besproken, zie hiervoor bijlage 5 met grote afbeeldingen van de kunstwerken. Dit wordt afgewisseld met korte besprekingen in groepjes van 4 tot 6 leerlingen.

De kunst van het eten

Laat aan de leerlingen de tentoonstellingsposter zien. Op de poster zijn uitsneden van twee schilderijen met etende meisjes te zien. Breng met de leerlingen een gesprek op gang over deze werken. Wie zijn deze meisjes? Wanneer leefde ze? En wat eten ze?

Het schilderij hiernaast is een werk uit de zeventiende eeuw. De kunstenaar schilderde vaak het boerenleven. In eerste instantie lijkt het alsof het meisje pap eet, maar als je goed kijkt zie je dat niet zo is, het zijn de resten van het eten van de vorige dag. Het lijkt een groentesoort te zijn.

In deze tijd ging het er in de keuken heel anders aan toe dan nu. Tot in de achttiende eeuw bestonden er nog geen fornuizen. In de keuken hing een grote pot in de vuurplaats. Deze hing uren pruttelend boven het vuur.

Het andere schilderij is veel moderner. Het komt uit 2006. De kunstenaar is onder de indruk van de mooie momenten in het leven. Hij schildert deze en legt hierbij de nadruk op het mooie, het overbodige laat hij weg. Dit meisje is een van zijn papetende kinderen.

Eten in de kunst

Eten is voor iedereen een belangrijke dagelijkse bezigheid. Het geeft structuur aan de dag en is een sociale aangelegenheid. Iedereen heeft zo zijn voorkeuren, de ene houdt van zoete lekkernijen, de ander heeft liever iets hartigs op zijn brood. De expositie is ingericht rondom drie thema's: Ingrediënten, Maaltijden en Symboliek. Bij het thema Ingrediënten zijn voornamelijk stilleven te zien.

Ingrediënten

Eten, en de ingrediënten die het mogelijk maken, hebben altijd al een rol gespeeld in onze kunst en cultuur. Vanaf de zestiende eeuw wordt eten als hoofdonderwerp van een schilderij gebruikt. In de zeventiende eeuw beleefde het schilderen van eten zijn hoogtepunt. Ze laten een overdaad aan exotische vruchten, zilveren schalen en mooie tapijten zien. Het zijn vaak fantasiestukken. De vruchten die erop staan, rijpen nooit tegelijkertijd. Hiernaast is een voorbeeld te zien van een zeventiende-eeuws stilleven, 'Stilleven met jachtbuit en een gekookte kreeft'.

In de tentoonstelling is ook moderne kunst te zien. Moderne stillevens zijn bijvoorbeeld foto's in plaats van schilderijen. Hiernaast zie je een foto met verschillende soorten fruit en groente, maar dan met gaten erin. In plaats van het fruit in al zijn pracht en praal, zoals in de zeventiende eeuw vaak te zien was.

- Laat de leerlingen het moderne stilleven vergelijken met het stilleven uit de zeventiende eeuw. Bespreek de schilderijen aan de hand van één of meerdere van de volgende beeldaspecten: compositie, textuur, kleur, onderwerp en vorm.

Maaltijden

Het thema Maaltijden toont verschillende gezelschappen aan tafel. Het eten van een maaltijd is vaak een sociaal moment. Er bestaan afspraken over wie het eten bereid en wie waar aan tafel zit. De maaltijden in *A la c'Arte* laten zien hoe divers de maaltijd door de eeuwen heen verbeeld is.

- Laat de leerlingen in groepjes zitten en praten over de maaltijd(en) van de dag aan de hand van de volgende vragen: Wat is de belangrijkste maaltijd van de dag voor jou? Waarom? Met wie eet je? Is de tafel gedekt? Zo ja, hoe? En hebben de kinderen zelf ook een taak?

De manier van eten van de maaltijd had in de zestiende eeuw veel te maken met iemands achtergrond. Hiernaast zie je een familie aan tafel in de zestiende eeuw. Wat staat er allemaal op tafel? Alle vier smaken: zoet (suikerwerk), zuur (citroen), zout (zoutvat) en bitter (olijven) zijn hier verbeeld. En wat valt je op aan de kleding? De kleding is zwart en sober. Alleen de volwassenen zitten. De kinderen stonden in die tijd aan de tafel.

Symboliek

Eten speelt tijdens sleutelmomenten in een mensenleven vaak een rol. Vandaar dat het ook een belangrijke rol speelt in de kunst en cultuur. Verschillende etenswaren hebben een tweede betekenis gekregen. Dit toont het laatste thema: Symboliek.

- Laat de leerlingen in groepjes bespreken welke betekenis eten voor hen heeft. En kun je ook etenswaren verzinnen met een tweede betekenis? Een appel kan staan voor de dood. Een pauw kan staan voor trots. En druiven staan voor de herfst.

De appel uit het paradijs is een voorbeeld van de negatieve betekenis die vruchten kunnen hebben. Het beeld 'Eva in bekoring' verbeeldt een verhaal uit de Bijbel. De duivel, in de vorm van een slang, vraagt of Eva een stukje appel lust. Als Eva van de appel eet, wordt ze het Paradijs uitgezet.

Vertel, ter afsluiting, uw leerlingen wat ze in het museum gaan doen (zie hoofdstuk 3.1). Bespreek ook de museumregels (zie bijlage 2) en deel deze uit.

Bijlage 5: Afbeeldingen

1. Hendrik Martensz, Sorgh (ca. 1610-1670), Eetende vrouw, z.j.
2. Frans Snijders, Stilleven met jachtbuit en een gekookte kreeft, circa 1650
3. Holger Niehaus, Untitled, 2004
4. Hollandse school, Familie aan tafel, circa 1610
5. J.A. van der Ven, Eva in bekoring, 1834

